
УДК 316.614-056

О. М. Дікова-Фаворська

**ВАРІАТИВНІСТЬ ОСВІТИ:
СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЛЯ ОСІБ З ВАДАМИ ЗДОРОВ'Я**

Ключові слова: безбар'єрне середовище, варіативність освіти, модель інвалідності, соціалізація, функціональні обмеження здоров'я.

Одним з основоположних принципів сучасної системи освіти є варіативність освіти. Вона сформувалася в результаті усвідомлення суспільством, державою, освітнім співтовариством необхідності подолання уніфікації і одноманітності в освітній сфері. Саме варіативність освіти являє собою перспективний напрям розвитку сучасної системи освіти в умовах трансформації суспільства, плюралістичних підходів до освіти і виховання особи у мінливому соціокультурному середовищі. За своєю суттю вона вирізняється спрямованістю на забезпечення максимально можливого ступеня індивідуалізації освіти. Це здатність системи освіти надавати людям, які навчаються, достатньо великого різноманіття повноцінних, якісно специфічних і привабливих варіантів освітніх траєкторій, спектру можливостей (осмислених і адекватних запитам осіб, які навчаються) вибору такої траєкторії.

Існує безліч *шляхів і способів реалізації ідеї варіативності освіти*: різноманіття освітніх програм і освітніх установ, що їх реалізують; плюралізм і гнучкість навчальних програм, підручників; варіативність і можливість вибору програмно-методичного забезпечення, освітніх технологій.

Вища освіта проголошує сучасні ідеали освіченої людини – наявність інформаційної культури, знання мов, сприйняття культурних цінностей, уміння бути толерантним, узгоджувати власні бажання із суспільним історичним розвитком. Ці напрями успішно розгортаються в інформаційно-пізнавальній сфері

вищої освіти і знаходять своє специфічне втілення у завданнях навчання осіб із функціональними обмеженнями здоров'я, а саме:

- гармонізація відносин особистості людини з вадами здоров'я, яка пізнає світ і формується в ньому, і природи, суспільства, соціальних спільнот через адекватність наукової картини світу;

- усвідомлення мети і завдань людської діяльності щодо перетворення світу, своїх можливостей у здійсненні суспільно значущої діяльності з урахуванням своєї фізичної обмеженості;

- оптимальне програмування інтелектуального, емоційного, нейрофізіологічного розвитку особистості людини з інвалідністю в науково-освітньому просторі через сприйняття, розуміння, засвоєння шляхів наукового, ціннісного пізнання навколишнього світу;

- розвиток суспільної, фахової компетентності особи з функціональними обмеженнями здоров'я;

- використання людиною з вадами здоров'я соціальної інформаційно-комунікативної діяльності для виявлення свого ідентифікованого «Я», її рефлексування щодо своїх особливих потреб;

- оптимізація соціалізації особистості інваліда через структуроване, індивідуальне занурення в культурне, цивілізаційне, соціальне середовище;

- нарощування способів індивідуального виявлення, самореалізації в інформаційно-пізнавальній діяльності, що становить сутність, зміст та організацію вищої освіти; продуктивне освоєння безбар'єрного середовища ВНЗ та усунення перешкод для успішного функціонування з урахуванням своїх особливих потреб;

- навчання людини з вадами здоров'я життю в умовах прогресуючого інформаційного середовища через безперервну самоосвіту, самовдосконалення, напрацювання шляхів творчого, гнучкого, багатоманітного, мобільного виявлення індивідуальності осіб з особливими потребами;

– постійний пошук інформаційного дискурсу на інтелектуальному, емоційному і діяльнісному рівнях процесу навчання; безперервного розроблення індивідуальних стратегій інноваційного проектування, моделювання соціальної діяльності осіб з функціональними обмеженнями здоров'я;

– безперервне морально-культурне порівняння поведінки, стимулів, намірів осіб з функціональними обмеженнями здоров'я з існуючою культурною ситуацією в умовах глобальної трансформації, що допомагає стати на шлях індивідуальної відповідальності за реалізацію їх життєвих стратегій.

Це сприяє як розумінню цінності особи з функціональними обмеженнями здоров'я, так і необхідності дотримання суспільно визнаних культурних норм і цінностей стосовно людей з вадами здоров'я.

Отже, визначивши основні напрями реформи системи вищої освіти стосовно осіб з функціональними обмеженнями здоров'я, можна зробити висновок, що гуманітарний чинник набуває нині першорядного, принципового значення, виступаючи найважливішим джерелом і передумовою системного реформування всіх рівнів освіти і впровадження ідеї безперервної освіти для осіб, які мають вади здоров'я. Міжнародна практика свідчить про те, що чим швидше ізольоване інтерноване виховання дітей-інвалідів зміниться на інтегроване навчання і виховання, тим швидше вони зможуть адаптуватися в житті. Розв'язання даної проблеми передбачає:

1) створення мережі локальних центрів ранньої реабілітації, які будуть максимально наближені до місця проживання дітей. Діяльність цих центрів має здійснюватися в тісному контактi з установами охорони здоров'я і навчальними закладами. При цьому необхідно створювати індивідуальні плани і програми роботи з такими дітьми з урахуванням рівня їх розвитку, можливостей і здібностей. Важливо враховувати, що рання соціальна реабілітація дітей-інвалідів може бути ефективною лише за умови участі в цьому процесі сім'ї дитини;

2) поступову інтеграцію дітей-інвалідів до дитячих дошкільних установ і загальноосвітніх шкіл;

3) ранню соціальну інтеграцію у суспільство [1].

Поняття «*реабілітація*» передбачає повне відновлення правового статусу особистості в суспільстві, тобто це поняття має юридичне значення. Слід відзначити, що за кордоном практично вилучено з обігу термін «інвалід», що перекладається з латинської як «недієздатний». Його використання стосовно «нетипових» людей взагалі вважається порушенням їх прав. У медичному, соціально-етичному розумінні термін «реабілітація» використовується з певним значенням – як комплекс заходів щодо інтеграції інвалідів в суспільство. Одним із найважливіших чинників інтеграції є рівний доступ до освіти як «ліфта» соціальної мобільності.

Здійснюючи роботу із соціальної інтеграції осіб з особливими потребами, необхідно пам'ятати, що в Україні існує чотири *моделі інвалідності*.

Перша з них – *медична* – визначає інвалідність як медичну патологію. У межах цієї моделі дитину віддають до спеціалізованого інтернату і, фактично, позбавляють сім'ї. Це призводить до її ізоляції від суспільства, що, поза сумнівом, відбивається на її соціальному статусі.

Друга модель – *політична* – орієнтована на те, що діти-інваліди розглядаються як меншина, права і свободи якої обмежуються; це викликало активізацію руху за права інвалідів. У контексті даної моделі підкреслюється, що людина з обмеженими можливостями, її сім'я і близьке оточення мають бути головними експертами у проблемі інвалідності і мати можливість здійснити своє пріоритетне право у формуванні державної соціальної політики.

Соціальна модель передбачає можливість для інваліда діяти соціально. Із цією метою створюються державні спеціалізовані служби, розробляються програми для соціальної реабілітації та інтеграції. Недоліком цієї моделі є пасивність об'єкта (інвалід + сім'я) для патронажу і правового захисту. Тому можна розглядати її ефективність тільки в короткостроковій перспективі.

Нарешті, четверта модель – «культурний плюралізм» – характеризує інвалідність як проблему нерівних можливостей. Дана модель розглядає дитину з обмеженими можливостями з позиції громадянських прав, а не з позиції наявності патології. Вона орієнтується на всі можливості ліквідації фізичних і психологічних бар'єрів в соціальному середовищі [1; 2]. Саме сфера соціальної роботи, а не медичний аспект, є головною сферою, де діти з особливими потребами отримують професійну підтримку, захист, допомогу; тут для них створюються необхідні умови для соціальної адаптації, реабілітації та інтеграції у суспільне життя.

Головне завдання освіти полягає в тому, щоб допомогти людині розкрити свій потенціал та здійснити життєві плани щодо повноцінного самодостатнього життя у суспільстві. Освіта для інваліда – це шлях до інтеграції, до отримання економічної незалежності, що дозволяє людині з функціональними обмеженнями здоров'я не бути утриманцем держави та власної родини; це шанс зробити свій власний внесок у розвиток суспільства.

Список літератури

1. Іванова І. Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів / І. Б. Іванова. – К. : Логос, 2000. – 145 с.
2. Мостіпан О. Державна політика щодо інвалідів: перспективи та пріоритети / О. Мостіпан // Соц. захист. – 2002. – № 11. – С. 13–16.

Резюме

В статті розкриваються можливості варіативності образования в решении проблем самореализации лиц с функциональными ограничениями здоровья, а также изучается потенциал моделей инвалидности в организации интегрированного обучения студентов с учетом их особых потребностей.

Summary

The article addresses the problem of varying education for the self-realization of disabled people. The organization of integrated teaching is discussed proceeding from the disability model and the students' special requirements.